

Осадча Катерина Сергіївна

Київський національний університет

технологій та дизайну (м. Київ)

Наукова керівниця – старша викладачка Бороліс І.І.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ

Відповідно до Великої української енциклопедії, адаптація – це спрощення літературного тексту, щоб непідготовлений читач міг зрозуміти зміст. Переклад – це відтворення письмового чи усного тексту засобами іншої мови (Велика українська енциклопедія, 2018).

Існує два головних види адаптації тексту:

- лінгво-етнічна адаптація – коли перекладач обробляє інформацію та адаптує літературний текст так, щоб читачеві іншого культурного регіону було легко сприймати текст. Це відбувається завдяки додатковим коментарям та роз'ясненням культурних явищ і традицій іншої культури;

- стилістична адаптація – коли перекладач так само адаптує текст для простішого сприймання, але це стосується ділових документів, публіцистичних або літературних творів (Потреба, 2012, 74).

З розквітом наукової фантастики у 50-60 рр. ХХ століття все більше і більше набуває актуальності тема особливостей перекладу та адаптації іншомовних джерел інформації, а особливо науково-фантастичної літератури. І якщо раніше основною мовою була латинь, то з ХVІІІ століття найпопулярнішою мовою стає французька, а згодом і англійська. І хоч український переклад менш популяризований ніж російський, і видавництва не готові вкладатися у маловідомих авторів аби не зазначати збитків, все ж таки на полиці книгарень потрапляють адаптації англійськомовних видань – і вдалі і ні. Читаючи книгу, ми іноді навіть не замислюємось: а чи правильно переклав та

адаптував цей текст відповідальний за це працівник? чи зберіг він ту атмосферу та унікальну реальність, яку хотів показати нам автор? чи не зіпсував перекладач загальну картину через труднощі пошуку відповідних слів в українській мові? І так далі. Адже головною задачею перекладача є передача змісту, колориту, основної думки автора, його реалії, з мінімальними змінами. Основною задачею перекладача науково-фантастичного жанру є відтворення науково-технічної реалії автора, яка тісно пов'язана з теоріями, гіпотезами, аксіомами тощо. Але при українському перекладі та адаптації іншомовного тексту можуть виникнути складнощі через різновид національностей, колорит мови, особливостей граматики тощо. При перекладі англійського видання на українську мову, перекладач концентрує свою увагу на вмінні професійно звернути увагу на структуру та стилістику мов. Особливо це стосується відтворення стилю автора, тобто жартів, розмовної мови тощо. Іноді читач, який навіть не бачив оригіналу книги, може одразу помітити лексичні, орфографічні помилки, неправильно сконструйовані граматичні речення, або взагалі – набір якоїсь маячні. Саме проблема перекладу та браку спеціалістів у сучасних видавництвах розкрито у статті журналіста Оксани Мамчекової, за якою, «Читачі українськомовних перекладів час від часу оприлюднюють знайдені в книжках приклади перекладацько-редакторського недбальства» (Мамчекова, 2017). Адже і справді, в Україні не розвинена важливість професійного перекладача та редактора. З кожним роком все більше і більше книжок з'являється у доступі, але у видавництв немає ні коштів, ні бажання наймати досвідченого перекладача, а у влади – створювати і матеріально підтримувати перекладацькі школи та курси, які б заохочували молодих спеціалістів підвищувати кваліфікацію і набиратись нових знань та умінь. Ще одним упущенням в області перекладу є наявність вже сталого російського перекладу, який вже роками є «еталоном» і здається, що український переклад

поруч з ним і не стоїть, і тому спираючись на вже наявний російський переклад, адаптують на українську.

Саме на такій хитрості попались: Володимир Поляков, який був відповідальним перекладачем відомого роману Стівена Кінга «Кладовище домашніх тварин», де він ухитрився на базі «російського тексту сумнівної якості видати український переклад, використавши до того ж машинний переклад», а також Роман Трифонов та Михайло Каменюк, які таким самим чином адаптували роман «Воно» (Герасименко, 2015). Про що це нам говорить?

Науково-фантастичну літературу дійсно складно перекладати та адаптувати українською, адже та кількість наукових термінів, науково-технічних матеріалів (зрозумілих не кожному читачеві), процеси, дії, космічні терміни тощо не завжди має прямий переклад в українській мові і вже існує в російському перекладі, який став «усталеним». Реалії світу наукової літератури потребують від перекладача хоча б мінімальних знань про механічні, біологічні процеси, які з впевненістю описує автор. Не завжди в науковій літературі є і правдиві теорії, які треба коректно розшифрувати та вдало пояснити читачеві задля уникнення казусів. Міжмовне перефразування або перекладацькі трансформації – це один із способів перекладацької адекватності. Відомий перекладач та дослідник Р. К. Міньяр-Белоручев описує перекладацькі трансформації як основу перекладів, що полягає у зміні формальних (це лексичні та граматичні трансформації) або семантичних компонентів тексту зі збереженням інформації. Простими словами, це трансформація або перевираження змісту між мовами та культурами. Одним із поширених видів граматичної трансформації є функціональна заміна, яка являє собою заміну членів речення з допомогою аналізу контексту перекладачем. Найчастіше це використовується коли в українській мові нема прямого значення або цей термін з'явився тільки нещодавно (неологізм) і не набув широкого розповсюдження в українській мові.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що переклад та адаптація наукової фантастики в українських реаліях та з недолугими перекладачами нерідко стають повним провалом. Адже перекладати англomовну наукову літературу сутужно; нерідко перекладач не знаходить відповідного значення до складного терміну або неологізму, і він має володіти багатим досвідом та аналітичним складом розуму, аби не поспішаючи та без ляпів адаптувати таку перевантажену термінами, реаліями та філософією літературу. З роками все більше і більше з'являється ресурсів, за допомогою яких можна спокійно та професійно перекласти будь-який документ, текст, дослід тощо. А також відкриваються школи перекладачів та спеціальні курси для отримання необхідної практики, аби не виникало казусів як при письмовому, так і при усному перекладах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаптація тексту // *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/Адаптація_тексту (дата звернення: 21.02.2022).
2. Герасименко О. *Кінг і КСД: скандальні і нові переклади*. URL: <https://archive.chytomo.com/news/king-i-ksd-skandalni-i-novi-perekladi> (дата звернення: 24.02.2022)
3. Лобода В.А. *Перекладацькі трансформації: дефінітивний характер та проблема класифікації*. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. Видавничий дім «Гельветика». 2019, № 43, том 4.
4. Мамчекова О. *Труднощі перекладу: чому на полиці потрапляє неякісна перекладна література*. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/01/25/222263/> (дата звернення: 15.02.2022)
5. Потребна Н. А. (2012). *Лінгвокультурна адаптація художнього тексту* // Філологічні трактати. Т. 4, № 2.

6. Сучасний англо-український словник. (2019). ред. Т. Астапова, Є. Бондаренко. Харків.

7. Ющенко О. *Проблеми перекладу фантастики*. URL: <https://translationjournal.net/October-2018/fiction-translation-problems.html> (дата звернення: 15.02.2022)

8. Longman Dictionary of Contemporary English. New Edition for Advanced Learners / [ed. Director M. Mayor]. Harlow : Pearson Education Limited, 2012.